

15 DU - 15 KERZU 75

«POBL VREIZH»

B.P. 304

29273 BREST-CEDEX

*
koumanantoù

Boutin : 10 lur

Skoazell : adaleg 20 lur

C.C.P. 2746-79 Rennes.

NIV. 69

1 LUR

POBL VREIZH

TRAWALC'H GANT AR C'HOLONIALISM

Micherourien L.T.T. Lanuon a zo en grêv ur sizhun 'zo. Kapitalisted an L.T.T. a glask gwashaad kadañsoù hag a zo stard dija. Ha kement-se toud ewid peamachoù dister-spontus e-keñver re usin Conflans-Ste-Honorine, e lec'h m'o deus ar vicherourien goprou (1) n'eus ket e Lanuon.

Setu ur skwer ouzhpenn eus stad trevadennel (2) Breizh. Dreist gounidoù euzhus a vez graet gant ar Sossietoù bras diwar goust al labourerien vreton.

Breizh ne vo ket ur mirlec'h (3) ewid ar poliss pe merdeadurezh (4) vresel ar Stad C'hall ! Ne vo ket kennebeut ur mirlec'h labourerien marc'had-mad !

Red eo dimp goulenn labourioù a-zoare, met iwez peamachoù a-zoare war un dro. N'eo ket marc'hadmatoc'h ar vuhez amañ ewid e kostez Paris.

Ha red e vo ober trous e doare tud Enes-Korsika ewid bezañ klewet ? Mantrus e vefe a dra-sur.

Kevrenn U.D.B. Lanuon a sav a-du-

krenn gant al labourerien a stourm en L.T.T. N'eo ket kredapl e vije dalc'het da baeañ disheñvel ar memes labour diouzh ma vez graet en Breizh pe en Paris !

Doujañs d'al labourerien !

Labour ar Vretoned a dalv hini ar re all !

(1) gopr : salaire

(2) trevadennel : colonial

(3) mirlec'h : réservoir

(4) merdeadurezh : marine

Klichead on Telegramme

Micherourien an L.T.T. o vanifestiñ en Lanuon ewid sikour o c'hamaraded

Hag a-nevez en-dro dimp ?

NEWEZ — AMZER PE DISKAR-AMZER E ROAZON ?

DOGANET OMP UR WECH OUZHPENN !

Martese ema Giscard o c'hortos meuleudioù digant ar Vretoned ewid ar plan burzhudus en eus ijinet da hadlañsañ an ekonomiezh. Ac'hanta 'vat, ur vazhad 'n heni eo, ur walennad zo da roiñ dezañ kentoc'h.

Lavaret zo bet dija gant strolladoù gall an tu kleiz hag ar sindikajoù petra oa da soñjal eus an treud ma oa ar plañ-se ewid an dud vunud, ewid ar beorien, pa vez ingalet ar bras eus an arc'hant etre ar re binwidig. A-du krenn omp gante.

Med, gwelomp, ni, petra eo lod Breizh e-barzh an afer. Herwez, e vije bet madelezh ar gouarnamant en hon c'heñver. Fidamdoulle, ya 'vat !

Roet zo bet ur «form radoub» da Vrest. Pell 'zo oa bet prometet, gant Messmer, gant Pompidou. A-benn ar fin hon eus bet anezi. Ha Lombard war bennoù e zaoulin da ganañ meuleudi da Giscard. Brest en eus bet e drede «form radoub», ha Marseille e... nawed ! Roet zo 165 milion d'hen ober, pa gousto etre 300 ha 600 milion. Da dud Brest d'en em zibab da gaoud ar peurrest. Trugarez vras, Aotrou President !

Hag an hentchoù bras. Keloù newez iwez ! Sañset, herwez ar Vived plañ e vije bet peurachu an traoù a-benn 1976. Ewid gwir, biken ne vo graet an hanter aneze. 90 milion hon eus bet ar wech-mañ ewid takonañ hon hentchoù, pa vez roet 85 milion da sevel ur c'hasarn newez en Gwengamp.

33 milion ewid yec'hed ar Vretoned ha 54 milion da sevel tier newez ewid Minister an Diabarzh. Trugarez vras adarre, Aotrou President.

N'aomp ket da arabadiñ pelloc'h. Trawalc'h eo evelse, soñj ket deoc'h ?

Fall-pud eo ar plañ-se ewid Breizh. Sikouret e vez an usinioù bras, ha laosket e vo ar re vihan da verwel. Gwashaet e vo an digempoues etre ar broioù pinwidig hag ar broioù dileset e-barzh an Egzagon.

Dileset eo bet Breizh abaoe kantvedoù gant gouarnamant ar Frañs. Warlerc'hiet omp ha chom a rafomp warlerc'h da viken ma ne vez ket cheñchet penn d'ar vazh.

E-pad 50 vloaz, araog ar Vived plañ, e oa an traoù evelhenn :

Paris a roe d'ar stad 25 % eus arc'hant tailhoù (impoioù) ar Frañs hag a resseve 47 % eus an arc'hant a veze roet en-dro da beb korn eus an Egzagon.

Breizh a roe 5,6 % eus arc'hant an tailhoù ha ne resseve nemed 1,2 % eus an arc'hant en-dro. Ewid cheñch penn d'ar vazh, neuse, ewid ma vije un tamm justiss e-barzh an Egzagon, daonet-mañ, e vije red krennañ an arc'hant roet da Baris hag ampech Paris da greskiñ evelse e-pad hanterkant vloaz, ha roiñ da Vreizh e-keit-se, etre 10 ha 15 % eus arc'hant ar Frañs. «Se zo sod !» a lavaro lod. Martese, med peadra zo da sodiñ, iwez, pa weler penaos o deus gouvezet kapitalisted ar Frañs ober teil ganimp.

Ac'hanta ! peogwir ne vo biken taolet pled ouzh Breizh gant gouarnamant Paris, e vo red-mad dimp-ni, Bretoned, en em unaniñ ewid hadperc'hennañ hon peadra.

Hag an doare gwellañ d'henn ober, eo dont e-barzh U.D.B. da sikour ac'hanomp da zigolonisañ hon Bro.

Dorioù serret, gouleier lac'het, kirri-houarn bihan (kaddy-ou) berniet an eil war egile dirag gwer-bras ar stalioù, tammoù kartoñs en istribilh skrivet warno klemmoù al labourerien, micherourien ha micherou-resed o tiwall an traoù, ha tud o vont hag o tont war dro, setu un arwest e vezed kustum da weled e mis Gwengolo diouzh tu Z.U.P.-Su Roazon, e-lec'h 'ma stalioù bras an Mammouth hag an Newez-Amzer (Printemps).

Tost da deir sizhun en deus padet harz-labour paotred ar Mammouth, adaleg dewezh kentañ mis Gwengolo. Adkroget o deus gant o labour goude bezañ bet gounezet meur a dra o doa goulennet. Med er «Printemps» aretet kasimant er memes poent, e pade ataw ar jeu e dibenn ar mis, rag ne felle ket c'hoazh d'ar batroned plegañ d'ar goulennoù.

Ar goulennoù-mañ, koulskoude, n'int ket ken iskis-se, pa ouzer e c'hounid da skwer, ur vaoues, o kontañ pris ar varc'hadourezh hag o ressev an arc'hant digant ar glianted, 1 306 lur ar mis ewid 173 eur labour, goude bezañ bet 4 bloaz er stal. 200 lur, setu pezh a c'houlenn ar sindikajoù. Goulenn a reont iwez e vefe hanwet da vat (titulariset) ar gwerzheresed goude ur miswezh labour er stal, e-lec'h lesel aneho a-istribilh e-pad pell-amzer ewid galloud paeañ aneho nebeutoc'h ha taol aneho er maes aessoc'h.

Pezh a c'hoarvez er stourm-mañ a ziskouez mad, ur wech ouzhpenn, pegedister eo stad al labourerien e Breizh : pa ne chomont ket heb labour, e rankont ober gant paeoù iseloc'h ewid e lec'h all, ewid brassañ gounid ar c'hevredigezhioù bras ha paotred an arc'hant hag ar galloud. Pa oa kresket dre 8 % goprou labourerien ar «Printemps», e lec'h all e mis Gouere 1974, n'o doa ressevet reoù Roazon nemed 4 %. Memes taol e mis Gouere ar bloaz-mañ : 2,5 % e lec'h all ha netra amañ. Ha koulskoude, e-pad meur a vis, stal Roazon 'ni eo, zo bet da gentañ toud, e-toues an holl stalioù gant ar memes hano er c'hwec'h-kogn, ewid pezh a sell ouzh kresk an aferioù hag an arc'hant gounezet.

Ur skwer muioc'h da zisplegañ penaos e vez sunet bemdez buhez hor bro gant tud an diavaes, ha penaos e vez implijet dour-c'hwes labourerien Breiz ewid pinwidikaad un toullad mac'homerien.

DA ZESKIN BREZHONEG HA D'E BEURZESKIN
UL LEVR NEWEZ SAVET
GANT FANCH MORVANNOU :

ASSIMIL

«AR BREZHONEG DIDORR»

DALC'HOMP SONJ !

Angel Otaegui Echevarria

METALOUR, 33 BLOAZ

Jose Luis Sanchez Bravo Sollas

STUDIER, 21 BLOAZ

Ramon Garcia Sanz

SOUDER, 27 BLOAZ

Juan Paredes Manot (Txiki)

MICHEROUR, 21 BLOAZ

José Umberto Baena Alonso

STUDIER, 23 BLOAZ

FUZUILHET GANT POLISSERIEN FRANCO
D'AR 27 A VIS GWENGOLO 1975
MARW EWID AL LIBERTE !

Ken fromus, ken heugus, eo bet al
lac'hadeg-mañ, ma 'z eo diaes sevel
frasennou goude.

Gwelloc'h eo embann gerioù 'zo,
skrivet ganto o-unan araog merwel.

BAENA ALONSO, ur **Galissiad**
anezañ :

«N'eo nemed dre ar stourm a-eneb
hon enebour boutin, ar faskouriezh, e vo
possupl deomp, ni holl, pobloù ha broadoù
BRO-SPAGN, goveliañ ur republik poblek
ha kevredadel, ma ne vo ket GALISSIS
estranjourien ken enni ha ma vo an holl
vicherourien enni, pe re GALISSIA, pe re
KATALONIA, ANDALOUSIA, pe re MA-
DRID, dieubet digant ar batroned, ha
digant ar pennoù bras a laer aneze hag a
vew diwar o c'houst...»

TXIKI, an hini a zo marwet en ur
ganañ en euskareg :

«C'hoant am bije da ziskuliañ, ur wech
ouzhpenn pegen poanuis eo stad pobl
BRO-EUSKADI hag hini ar pobloù all,
gwasket gant ar Stad faskour, diasezet
gant FRANCO...»

Ha klewomp iwez ar pezh he deus
diskleriet an ltron **PADES**, mamm Txiki,
dirag pemp mil a dud bodet e-barzh ilis
ZARAUZ gronnet gant ar boliserien :

«Lac'het eo bet ma mab heb justiss
ebed. Red eo deoc'h-c'hwil holl, tud
BRO-EUSKADI, bezañ unanet ewid stourm
a-eneb ar faskouriezh hag ewid ur
VRO-EUSKADI **DIEUB** ! Lâret en neus din
e-unan araog merwel, hag hen adlâred a
ran deoc'h : «**WAR-RAOG** !»

Hag an holl dud o deus youc'het :
«**GORA TXIKI** !», da lâred eo : «**BEWET
TXIKI** !».

KOUMANANTIT DA

**LE PEUPLE
BRETON**

B. P. 304 — 29273 BREST-CEDEX

HANW

HANW-BADEZ
CHOMLEC'H

a gass e goumanant boutin : 20 lur⁽¹⁾
skoazell : 30 lur⁽¹⁾
estrenvro : 30 lur⁽¹⁾

Amañ an arc'hant dre chekenn-bost⁽¹⁾
mandat-lizher⁽¹⁾
chekenn-bank⁽¹⁾

(1) Diverkit ar gerioù na servijont ket.

C.C.P. RENNES 2365—76.

**AN ITRON
CLAUSTRE
KASTIZET E
PLASS
AL LAERON**

Deut eo ar béd d'en em chalañ war
planeden an ltron **Claustre**, kondaonet
d'ar marw ma ne vefe ket kaset arc'hant

ha mekanikoù da zispac'herien an Tibesti,
en o fenn, Hissen **Habre**.

An impalaerien gozh o doa soñjet e
vefe aes awalc'h lakaad an d-Touboued da
blegañ. C'hwitet o deus gant o zaol fallakr.
N'eo ket bet trawalc'h ewito sunañ ar
c'hornad. Krouet o doa ur seurt a vro
hanwet TCHAD, skeudenn mesket o bodañ
pobloù disheñvel gant ar c'hoant kender-
c'hel da dennañ madoù. Tapet eo al laeron
bremañ. Un drez eo bet ewid an ltron
Claustre hag he deus paeet gand he
frankiz hag he yec'hed muioc'h eged ar
Fransizien o deus graet droug pa oant o
chom du-se. Ewidomp-ni, Bretoned, ar
miliardoù kaset n'int nemet un digoll bihan
e-kichen ar pezh a zo bet gounezet gand
pinwidigezhioù dastumet ha gwerzhet gand
Bro-Frañs.

**MA C'HELENNER
ZO UN DEN TRIST...**

N'on ket bet gouest da selaou ar
gentel beteg ar fin, en deiz all, ha ma
c'helenner en neus roet din ur c'hoant-
kousked spontus, en ur essaeñ diluziañ
kudennoù an ekonomiezh.

N'eo ket aes, me oar, bezañ skolaer
pa'z eo bet lakaet ouzhpenn hanter-kant
milion a skolidi er memes klass, ha skolidi a

beb sort : ar re baour assambles mesk-ha-
mesk gand ar re binwidig, ar re yaouank
gand ar re gozh, ar batroned gand ar
vicherourien, tud arru skuizh gand o labour
ha tud dilabour.

Arabad ankouead iwe ar re eus kostez
Bastia a zo ken pell du-hont, e foñs ar
c'hlass hag o deus c'hoant mond er-maes
da c'hoari o fennoù, daoust dez e da vezañ
ken tost da galon ar c'helenner...

Eürusamant, gand «skol dre Televi-
sion», n'hell ket ar mestr klewoud an trous
graet gant ar skolidi droug, hailhevoded
aweze, **Marchais** ha **Mitterand**, da skwer.

Ma c'helenner zo un den a skiant, se
'zo sklaer, un den ispisialiset, ha barreg da
c'hoari gant ur bern sifroù.

Ma c'helenner zo un den gentil ha
hegarad iwe. Ewid adkregiñ gant ar skol, en
neus degasset gantañ ur pezh mell gwastell
a gouste 25 miliard, (paeet gant piw ???).
Roet en neus da beb heni ul lodenn herwez
e naon, da lâred eo, lodennoù bihan-bihan
ewid ar re n'int ket kustumet da zebrñ re,
ha lodennoù bras-bras ewid ar re n'o deus
bet biskoazh trawalc'h.

Ma c'helenner zo un den just, neketa ?

Med, perag an diaoul, e seblant bezañ
ken trist neuze ? Peogwir eo echu e
vakañsoù e Bro-gC'haboñ, barados ar
chasseourien ? Mond a raio da chasael er
broioù estren all, araog pell...

Oc'h ober van ema-eñ da vezañ
nec'het gand diaesamantoù an dud dila-
bour, med e gwirionez :

**MA C'HELENNER ZO UN DEN
LAOUEN !**

**NOTENN : Ar frazenn diwezañ zo an hini
gentañ e-barzh an ASSIMIL
BREZHONEG**

DONASSIAN LAURENT

POBL-VREIZH Neuse, **Donassian Laurent**, te zo bet, e-pad bloawezhioù, oc'h ober war-dro ur gudenn gozh, ha diaes, heni ar **Barzhas-Breizh**, en ur studiañ dornskridoù **Kervarker** hag a zo bet an danvez d'ober ar **Barzhas-Breizh**. Ewid an darn vrassañ deus ar Vretoned, ar **Barzhas-Breizh** zo un dra dianav... Petra eo ar **Barzhas-Breizh** ?

DONASSIAN LAURENT Ar **Barzhas-Breizh** zo ul levr kanaouennoù brezhoneg, bet moulet e Paris, e 1839 ha savet gant **Teofil Hersart de la Villemarqué -Kervarker**, evel ma raer anezhañ e brezhoneg-, d'an oad a bewar bloaz warn-ugent : diouzh ma lâre, en noa dastumet war maësiou Breizh-Isel, kanaouennoù poblek. E 1845, e voe moulet ar **B.B.** ewid an eil gwech, hag e oa e-barzh kanaouennoù istorel ha ne oant ket er vouladenn gentañ, **Droug-kinnig Nevenoe**, da skwer, hag **Ar Rannou**, ha kalz re all.

P.V. Mad. Daomp neuse plom e-barzh ar jêu : herwez **Loth** ha tostoc'h ouzomp,

herwez **Gourvil**, herwez an oll dud gouzieg pe dost, ar **B.B.** zo ul levr faos, graet gant traoù ijinet...

D.L. Yâ, an oll dud varreg, nemet unan, **Ernault** e hanw, o deus bet soñjet beteg-henn e oa ar **B.B.** ul levr kêr, graet diwar un danvez poblek, distresset ha chañchet d'an nebeutañ, pa ne oa ket bet ijinet penn-da-benn.

P.V. Ha bremañ neuse, war-lerc'h da desenn, daoust-hag-efi e c'hellomp lâred e oa ar gwir gant **Ernault** ?

D.L. Ar gwir a oa gantañ war veur a boent, ha gant ar re all war veur a boent all. Med, re abred eo din ober ur respont klok d'ur sort goulenn, peogwir e oa danvez ma zesenn ober war-dro ar vouladenn gentañ nemetken. Ar pezh a oar an dud eo ez eus bet forzhig tud souezet gant mouladenn 1845, enni muioc'h a ganaouennoù istorel, en tu all d'an enor dispar a skede war ar

Vretoned. Ne grogas ar reus nemed war-lerc'h an trede vouladenn, heni 1867. **Fañch an Uhel** bet o furchal war maësiou Breizh-Isel, nebeud tre a amzer goude **Kervarker**, ne gav ket ar memes traoù ha **Kervarker**... Tud 'zo, tud desket bras evel **D'Arbois de Jubainville**, 'n em domm ouzh ar studioù keltieg, goude bezañ lennet ar **B.B.** Hemañ, dre ma'z eo un den gouizeg bras, a glask gousoud hirroc'h, ha dreist-oll : daoust-hag-efi ez eo gwirion ar **B.B.** ? Med kass a raer keloù dehañ : «Gwirion ? **Kervarker** ne ouïe ket ur pos brezhoneg pa'n eus embannet e **v.B.B.** e 1839 ! Desavet eo bet e kêr, e Kemperle, ha ne gomze ket brezhoneg ; desket en neus ar yezh goude. Tud evel **Prosper Proux, Pengwern**, a skrive kanaouennoù, o c'hasse d'an Aotrou **Herri (L'Abbé Henri)** : hemañ a veske ar ribot, ha goude-se, e veze kenniget da **g-Kervarker** -un den mad ha hegreidig pennadoù faos. **Kervarker**, entanet, a embanne pep tra». Setu ar pezh a vese lâret e 1867, da **z-D'Arbois de Jubainville**, enne meur a ganaouenn eus ar **B.B.**, kanaouennoù tost kar an eil d'eben, o kontañ ar memes tra, med gant gerioù all (un istor degouezet e-touesk peisanted gant **An Uhel** zo lakaet gant **Kervarker** war gont tudjantil, er **XV^{ed}** kantved. Skrivañ a ra neuse **d'Arbois de Jubainville** pennadoù o tiskleriañ : «An doare gwirion -heni an Uhel- a gont an dra-mañ-dra, ha setu penaos eo bet chañchet an traoù gant **Kervarker**, h.a...». Sioul e chom **Kervarker**, ne fell ket dehañ proufiñ ez eo bet leal, nemed eh embann dalc'hmad hag e pep lec'h n'eo ket bet ijinet gantañ e ganaouennoù, hogen dastumet ha reizhet da c'houde. Mervel a ra **Kervarker** e 1895.

P.V. An oll, war boues unanig bennag, a grede dehe neuse ne oa ket ar **Barzhas-Breizh** ul labour skiantel ?

D.L. Ya, setu. E 1900, **D'Arbois de Jubainville** a embann ur pennad e-barzh ar *Revue Celtique*, o tiskleriañ penaos ez eo bet 'n em lakaet **Kervarker** da embann kanaouennoù brezhoneg, goude bezañ lennet ur pennad galleg skrivet e 1836, gant **Emile Souvestre**, diwar-benn ar c'hanaouennoù brezhoneg. Komz a ra forzhig e salofsiou Paris deus ar pennad-se. Dedenet eo **Kervarker**, med penaos 'raio, peogwir ne oar ket ur ger brezhoneg ? Pinwidig eo

Klic'head Pobl Vreizh

Ar gelennerien o c'houlennatañ D.L.

KERVARKER

A OUÏE BREZHONEG

Kervarker, oberour ar Barzaz Breiz

P.V. Sed ase un taol-kurun...

D.L. An heni kentañ, ya. Amañ, an Ao. chalon **Falc'hun** n'ema ket a-du ganin, war a gredan. Sofjal a ra e oa gouest **Kervarker** da gemer notennoù, med ne ket dezhañ krediñ e oa gouest da gomz brezhoneg. Mes

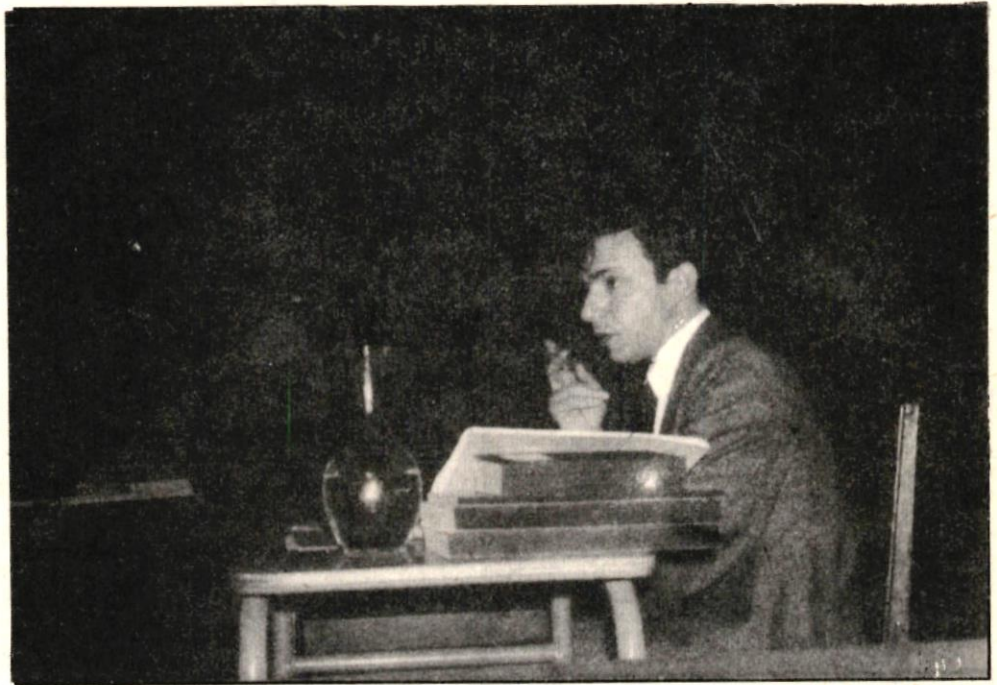
an Ao. **Kervarker** (ema ar gaos dalc'hmad gant **D'Arbois de Jubainville**), petra 'raio ? Kass tud, kannaded, war-ar-maes, dindan an amzer, ha chom, eñ, da c'hortos anehe, e korn ar c'hogn, braw, ken na tistroint gant ar c'hanaouennoù o devo bet dastumet un tamm e pep lec'h. Med, dre ma ne ouïe ket brezhoneg, ne c'helle ket bezañ war ewezh na kontroliñ netra. Setu eo bet touellet ar paour-kaezh **Kervarker** gant ar re a veze o foetañ hent diwar e goust ewid dastum kanaouennoù. Ewid bezañ surroc'h - c'hoazh, kass a ra **D'Arbois de Jubainville**, ul lizher d'an Ao. **Herri** - heni safiset, en noa sikouret **Kervarker** da gempenn ar c'hanaouennoù-. Respont a ra an ao. **Herri** : «*N'eo ket Kervarker an heni en neus savet ar B.B. : ne oa ket goest d'ober ur werzenn heb ober c'hwec'h pe seiz fazi*».

Neuse, **D'Arbois de Jubainville** ned a ket da glask pelloc'h ; ijinañ a ra e deorienn : «*Kervarker ne gomze ket brezhoneg ; paeañ 'rae tud da vont en e blass da zastum kanaouennoù ha, goude-se, gant sikour an Ao. Herri, eh adkempenne pep tra*».

P.V. Petra zo gwir, ha petra n'eo ket e-barzh diskleriadenn **D'Arbois de Jubainville** ?

D.L. Emaomp ganti, just a-walc'h. Ha setu amañ un taol-kurun, neuse ; setu amañ ar pezh 'm eus kavet, traoù na oant ket bet diskouezet gant **Kervarker**, na diskouezet da zen abaoe e varw : dastumadennoù skrivet penn-da-benn gant e zorn, m'en neus bet staget gante adaleg 1833, araog ma krogas **Souvestre** da embann eta, araog ma yeas eñ e-hun, da Baris, araog bezañ graet anaoudegezh gant **Ar Gonideg** ; ya, adaleg 1833, **Kervarker** a oa gouest da zastum kanaouennoù brezhoneg e gorn-bro, en ur skrivañ anehe en un doare-skrivañ spontus lewesonet gant heni ar galleg. Ha setu dress ar pezh a fell din lâred : **Kervarker** a gomze brezhoneg, a-vihanig. Ha piw a vefe souezet gant kement-mañ -un afer a skiant vad eo ?- An eizved krouadur a oa o chom en Nizon. Red eo kompren penaos 'oa an traoù war-ar-maes, en Nizon, war-dro ar bloa-wezhioù 1833-1838. Penaos ur bugel (ha war ar marc'had ar bidoc'hig, lost an daol, hag a c'helle mont ha dont partoud, gant ar vamm a oa e heni, ur bern tud paour o tont daveti dalc'hmad da vezañ soñgnet, penaos ur bugel a sort-se n'en defe ket gouiet brezhoneg ? A-boan aet er maes eus kambr e dud, ne glawe nemed brezhoneg... E 1900, e skriv mab yaouankañ **Kervarker** e

buhezskrid e dad, pa veze komzet e galleg, ouzh ur peisant, hemañ, mezhus, a responte e brezhoneg, n'helle ket ober mod all. Neuse, soñjomp, e 1830 ! Ya, un afer a skiant vad eo kement-mañ.

Kliched Pobl Vreizh

Donassian Laorañs o souten e desenn

a-benn ar fin, penaos un den, ma'z eo gouest da gemer notennoù brezhoneg adal 1833, heg goud netra diwar-benn ar yezh skrivet, penaos an den-se a droc'h ar gerioù e-lec'h m'eo red ? An den-se a skriv buan a-walc'h, da heul e bleunn, diw ganaouenn beb a ugent pos bennag enne... Skrivet eo gant «*fazioù*» kemmadurioù e-leizh. d'am soñj, n'eus ket da dermal. Un dra all c'hoazh. Kavet m'eus ul lizher bet skrivet gant **Aurelian de Courson**. Hemañ en noa skrivet, ha n'eo ket gouest **Fañch an Uhel** da dapout krog warne, hag e oant ase koulskoude. Ma kement-se zo c'hoarvezet ganin-me iwe. Sofj m'eus en noa lâred an Ao. **Trepos** din, un dewezh, e Roazhon : «*Opala ! Emaoc'h o klask kanaouennoù brezhoneg ? N'eo ket daw ; echu eo abaoe mare ma bugaleaj ; forzh penaos, ne gléwan hanw ebed anehe ken. Er mareoù-mañ e vezan o vont hag o tont partoud gant paotred Radio Kimerc'h : n'eus netra neblec'h ; echu, peurvarw partoud*». Ma ! Tri devezh a-raog 'm boa enrollet un danevelladenn deus gwerz Pontkalleg, hir-meurbed, klok-tre ha dishefvel diouzh an oll re anavet bete vremañ.

P.V. War-dro ar bloa-wezh 1960, eo t'eus kavet an danevelladenn-se ?

D.L. Ya... Da g-**Kervarker** e veze kanet kanaouennoù ha na vefent ket bet kanet d'an **Uhel**. Ar c'hontrol zo gwir iwe. **Kervarker** e-hun a rae e zibaboù ; n'en nefe ket lakaet an dud da ganañ dehañ traoù skañv un tammig, pe traoù a-eneb d'ar veleien. D'am soñj, ne felle ket dehañ kleved traoù ar sort-se, hag ar ganerien o-hun a ouïe bezañ war ewezh dirag un Aotrou ken meurdesus ha **Kervarker**... Setu e lâran n'eo ket abalamour ne gar ket un den ur ganaouenn, n'eus ket aneñ. Ha pa vez lâret : «*Ar ganaouenn-mañ n'eo ket deuet deomp na dre an Uhel, na dre b-Pengwern, na dre St-Prix...*, neuse, n'eo ket unan wirion», se zo diwir a-grenn, rag hiziw an deiz c'hoazh, e tastumer kanaouennoù n'int bet dastumet gant den ebed en hon raog... **Fañch an Uhel**, a oa eus Bro-Dreger ; ewitañ, evel ewid **Anatol ar Bras**, «*E maes Treger, n'eus ket a varzhoniezh vrezhoneg*».

P.V. Med Anatole ar Bras ne oa ket Tregeriad aneñañ : ganet eo en Duod. e Kernew-Uhel.

D.L. Dre zegouez eo ez eo ganet e Kernew-Uhel. Red eo kleded aneñañ komz eus Kernewis ! En ul lizher bet kaset d'ar Ministr. pe gant an Uhel (pe gant Anatol ar Bras, n'em eus ket soñj mad), e lenner kement-mañ : «Me 'garfe bezañ kaset da Vro-Gernew ez-ofissial da glask kanaouennoù brezhoneg, peogwir e talc'h Kervarker da lâred ez eo ase en neus kavet e ganaouennoù ken brudet ha n'int ket bet kavet gant den ebed abaoe. Me 'oar ervad, ne gavin netra. Med, kement ha lakaad ar re a zo a-du gant Kervarker da chom peoc'h, roit din ur yalc'had ewid mont di». Hag-efi da Vro-Gernew. Distroet d'ar gêr, e skriv : «Aet on d'aseañ en un ostaleri... Ha forzh penaos, Kernewis zo gwashoc'h eged moc'h badezet : ne faot ket dehe degemer an dud. Kanañ ne reont ket bepred». Ar Bras a skriv traoù taerroc'h c'hoazh : «N'eus kanaouennoù breizheg gwirion nemed e Treger, Aotrou Ministr ; e lec'h all, ne 'm eus klevet netra. E Bro-Gernew, e kanont tammoù kanaouennoù da evañ, ha tammoù traoù skañv».

(Da vezañ kendalc'het)

Pennad-kaos dastumet gant paotred Kevrenn ar Bonedoù ruz (F. Morvannou ha Marot)

1 - Fañch an UHEL : François LUZEL
2 - Danevelladenn : version

Beb daou viz lennit :

AL LIAMM

(savet e 1945)

ar gelaouenn nemeti o reiñ,
c'hwec'h gwech ar bloaz,
barzhonegoù, kontadennoù, pennadoù
a beb seurt ha keleier.
80 pajenn e peb niverenn.
Rener : Ronan Huon.
Koumanant : 30 lur. Studierion : 25 lur.
Mme S. Cherel, 100 bd de Verdun Rennes
C.C.P. 2184-34 Rennes.

AR FALZ

KELAOUENN DRIMIZIEG AN Emsav
diazezet gant Yann Sohier
bodet ennañ skolaerien ha kelennerien
Vreiz
a-du gant ur skol vreizeg ha laik gwirion.
Lennit Ar Falz ! Komanantit d'Ar Falz !
(25 lur evid 6 niverenn)
AR FALZ, straed Kan-ar-Gwez
29245 Plourin-Montroulez
C.C.P. 430-20 H Roazon.

Tud Assimil zo paotred fin, avad ! Goud' ousont pelec'h kavoud «glaou», da lâred eo gwenneien e-leizh.

Ac'hanta, «gwerzhed» mad e vez ar brezhoneg ar C'horseg, ha kement yezh gwasket eus ar vro C'hwec'h-korn. en ur chom war-c'horre, e c'haller lâred ema ar brezhoneg diouzh ar c'his en-dro. dre ar c'his eta eo bet deuet tud Assimil da vezañ dedennet gant ar C'horseg, ar Brezhoneg, hag all...

Ya, forzh pegen divalaw zo bet graet d'ar Vretoned gant ar gouarnamantchoù o klask mougaf o yezh abaoe kant vloaz (hag ouzhpenn), n'eo ket marw-mik c'hoazh «yezh hon tadoù», evel ma vez lâret a-wechoù, en un doare lu a-walc'h en gwirionez (ya, lu : daoust hag-efi e vez komzet deus «brageier bras hon tadoù», pe deus «lostenn hon mamm-you-gozh» ?). N'eo ket dre garantez virwidig ouzh hon yezh eo o deus diviset pennoù bras Assimil dont d'ober war he zro.

Komzomp fraezh : an ti-embann Assimil zo un ti kapitalist rik, ha mad pell 'zo. Red mad 'vez dimp ober gant ar pezh a vez, ha forzh penaos, un hanw brudet evel Assimil n'halle digass nemed brud vad da Vreizh ha d'ar brezhoneg. Ha setu deuet er-maes, bloaz war-lerc'h an Assimil korseg, an Assimil brezhoneg, ar brezhoneg didorr, ur pezh levr, savet gant hon c'hamarad Fañch MORVANNOU.

Meur a varnadenn zo bet graet dija deus al levr-mañ, hag e diavaes ar barnadennoù savet diwar gassoni pe untuegezh, e c'haller lâred zo bet graet un

degemer kaer da levr Fañch Morvannou. N'eo ket e vefe di-si levr hon c'hamarad : tud 'so o deus bet mil blijadur oc'h ober ar gont deus an uioù-kougoug chomet war-lerc'h ar c'hwennet. Me ma-hun, am eus pleustret an Assimil ewid diskoachañ kement ui-kougoug a zo ennañ, e-ser prientif an eil vouldenn.

Ra vo trugarekaet amañ raktal, Andrew ar Merseur, ewid ar sikour en eus roet din. Evel-se e vo reizhet pep tra er vouldenn da zont. Ewid gwir, setu ase brassañ si al levr : an uioù-kougoug chomet ennañ. Piw 'oar ? a-benn kant vloaz ac'hann, c'hwil 'welo (!), e vo klask war vouldenn gentañ an Assimil brezhoneg deuet da vezañ prisius meurbed en 2075, abalamour dres d'e uioù-kougoug !

Sioù all ? e gofeg al levr martese, re binwidig an danvez anezañ... Med hag ur si eo kement-se c'hoazh ? Ar re a oar un tamm brezhoneg bennaked a vo aes deze gweled, buan-tre, pe-sort mengleuz a vrezhoneg yac'h, bew-buhezeg, ha liessort eo an Assimil brezhoneg. Biskoazh moarvad, n'eus bet kavet war un dro, ul levr-deskif ken fonnus ha ken nerzhus ar brezhoneg ennañ. Fañch Morvannou en eus bet anzavet dirakon ur wech bennaked, en oa bet ankouet tamm-pe-damm, un amzer zo bet, brezhoneg e vugaleaj : poan 'm eus o kredif kement-se, pa welan, pa c'hall an holl gweled, pegen don eo an anoudegezh en eus eus ar yezh, eus ijin ar yezh, eus plegoù ar yezh. Pell omp amañ, ha diouzh an trefodachoù treut ha dister, ha diouzh ar

AN ASSIMIL BREZHONEG

brezhoneg a raer anezañ «brezhoneg chimik», da lâred eo, ur brezhoneg n'eo brezhoneg nemed dre an hanw, ur paour-kaezh parlant berr-alan n'eo ken, savet war framm ar galleg hag o varmouas gant mil viser «yezh hon tadoù», just a-walc'h. Ha koulskoude, goud a oar Fañch Morvannou dont er-maes deus al leur gozh. Ewitañ da chom tost d'ar yezh gomzet, ha komzet war ar maes zoken, e tigor an oberour hentchoù newez. E vrezhoneg zo bew, dres, nerzhus ur wech c'hoazh, n'eo tamm ebed ur yezh war he zremenvan. Krouif a ra gerioù newez disaon, med dalc'hmad war ar c'hef kozh. Un dudi eo, en gwirionez, lenn sort brezhoneg, blas mad gantañ dalc'hmad. Ha moarvad, eo gwir pezh a skriv an oberour : «Gant Pobl Vreizh eo bet pourchaset danvez al levr-mañ».

N'em eus ket poan o kredif ec'h eo brezhonegerien hon bro ar re o deus, ewid gwir, savet an Assimil brezhoneg. Hag ewid ur wech, ewid ar wech kentañ martese, oll gwitbunañ : amañ e kavomp ha mouezh Leon, ha mouezh Treger, ha mouezh Kernew, ha mouezh Gwened, ya, ur yezh hepken gant he feder rannyezh, heb troc'h ebed etreze. Pep heni a c'halla kavoud e rannyezh, ma kar, heb en em garchariañ enni. Ha diwar an holl rannyezhoù, e weler o tont war wel ur gwir genyezh, ur yezh arnewez, mar karer, prest da vezañ kenniget da neb piw bennaked, e wrizioù gantañ er vro vrezhoneg pe get, a fello dezañ ober gant yezh Breizh. Ewid ur wech iwe, un digoll a-zoare zo bet roet (a-benn ar fin) da rannyezh Gwened bet aberzhet betek re war aoter ar meni-unvanidigezh : ur rannyezh ken dibar ha ken pinwidig, n'halle ket ar

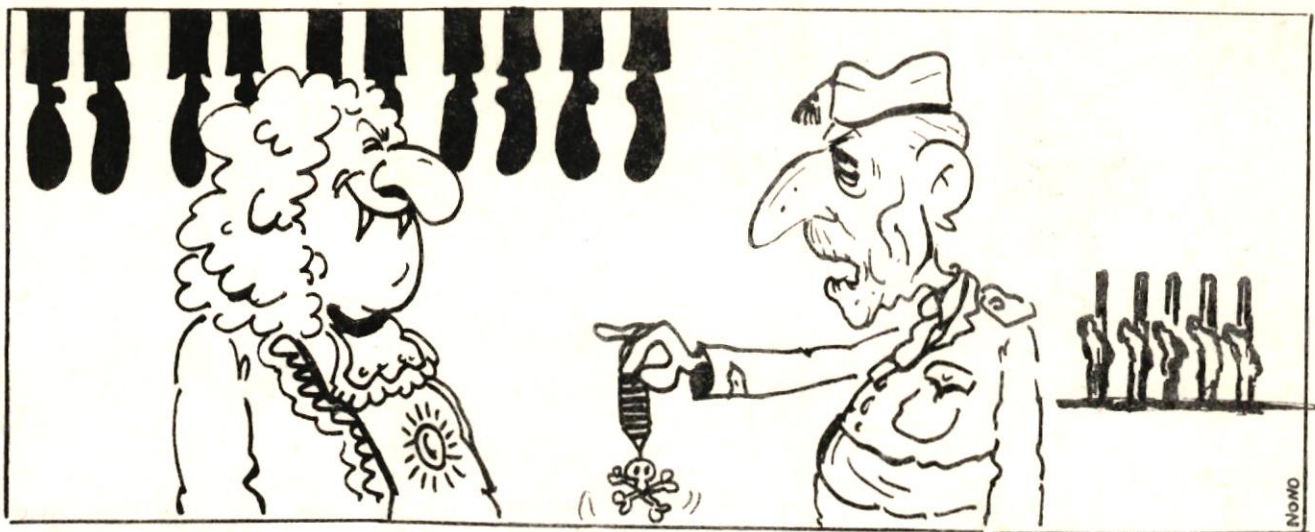
brezhoneg etre-rannyezhel kenniget amañ ober hepti, anes bezañ diglok. Hag e teu neuse gant oberour an Assimil brezhoneg, ur yezh voderen gwirion, he gwirioù don ganti er rannyezhoù (eno ema ar sew) hag aes-kaer displegañ ganti kement a zo red er vuhez a-vremañ.

Moarvad eo hemañ an tewañ Assimil bet moulet biskoazh. Ma ! an deskard vo digollet deus ar boana gemero. Rag, daoust da Assimil kennig henttennoù da zeskiñ ar yezhoù «heb poan», «didorr», red e vez bezañ aketus da vont war-raog. Arabad kaoud ur stomok re gisidig martese, rag boued fonnus eo hemañ ! Med an oberour a oar paskañ o boued d'ar vugaligoù iwe : mad 'vo d'ar re-mañ -ar re zo dizesk a-grenn en brezhoneg- nompas mont re vuan, er c'hontrol, chom pellig mat war ar c'hentelioù kentañ. Ar re all, ar re a zo barreg dija, a gavo traoù da zeskiñ c'hoazh, hag e-leizh.

E-touesk al levrioù bet savet da zeskiñ brezhoneg, hemañ zo, heb mar, unan deus ar re wellañ bet savet biskoazh, hag en desped d'an neizhioù leun a vioù-kougoug, pep heni a gavo ennañ, brezhoneg bew ha yac'h. Ur wech c'hoazh : mad 'vo d'ar skoliad derc'hel da vont ha goude-se, brezhonegañ e kement digouez, rag, re wir eo, hep brezhoneg, Breizh ebed, ha gwir eo c'hoazh kement-mañ : Heb Bretoned, brezhoneg ebed ; setu : heb ar sossialism, Bretoned, na Breizh, na Brezhoneg ebed.

Loig KERVOAS

EMAN AR BONEDOU RUZ O TONT !

DA GENVER TRIC'HANTVED DEIZ HA BLOAZ AR BONEDOU RUZ, A ZO BET ROET
GANT FRANCO DA LOEIS XIV KROAS AOUR AR GWASKEREZH

A-benn pemzekteiz ac'hann, e vo kroget o zro-Vreizh gant komediañcherien «Le Théâtre de la Tempête», a c'hoario dirag ar Vretoned pezh-c'hoari Paul Keineg : «Le Printemps des Bonnets Rouges».

Moeien vo deoc'h mont da weled aneze en :

- **Montroules** d'ar sadorn 8 a vis Du
- **Brest** d'al lun 10 a vis Du
- **Pont-N'Abad** d'ar merc'her 12 a vis

Du

- **Kemper** d'ar yaou 13 a vis Du
 - **Karaes** d'ar sadorn 15 a vis Du
 - **Poñdi** d'ar sul 16 a vis Du
 - **An Oriant** d'ar meurzh 18 a vis Du
 - **Gwened** d'ar merc'her 19 a vis Du
 - **Sant-Nazer** d'ar gwener 21 a vis Du
 - **Naoned** d'ar sadorn 22 a vis Du
 - **Roazon** d'al lun 24 a vis Du
 - **Sant-Brieg** d'ar merc'her 26 a vis Du
 - **E Gwengamp** d'ar yaou 27 a vis Du
- Pris** : 20 lur ewid an dud vras
10 lur ewid ar vugale

Tommet e vo an deltenn vras.
M'ho peus c'hoant da zerc'hel ho

plassoù en araog, kassit ur chekenn-bank pe ur chekenn-bost da :

Pobl-Vreizh B.P. 304 - 29273 Brest Cedex
Ewid ar prisoù ispisial ewid an dud a deu a-stroll, skrivit ivez d'ar gelaouenn.

Newez-Amzer ha Kozh-Amzer...

Martese, 'peus bet klewet c'hwi ive hiniennou oc'h ober fent war zigarez 'zegoueze «Newez-amzer ar Bonedoù Ruz» 'pad ar c'hozh-amzer (pe diskar-amzer) !

Koulskoude, d'ar 15 a vis Here, 'gav din, oa kondaonet ar Mogn Bras gant les ar roue ba' Karaes «da vout kasset, ur gordenn 'n e gerc'henn, diskabell ha diarc'henn-kaer, war lost e roched, gant ur c'houlouenn 6 lur ba' e zorn, beked nor-dal ilis Sant Tremeur Karaes, hag eno, war benn e zaoulin, goull pardon gant an Aotrou Doue, gant ar roue hag e Justiss ; ha neusen boud kasset d'ar leurgêr, lakat war ur chafod save e-tal ar groug, astennet war ur groas Sant Andrew, ha brewet e

isili a daolioù barrennoù-houarn (pemp taol), goude boud taget d'ar marw, ha chom 'barzh eno beked 'benn arc'hoazh beure da c'hwec'h eur -ha 'benn neusen, kass e gorf da barres Brieg, 'stribilhañ aneñañ war ur rod uhel, war bord an hent bras, tost d'ar Veusid, ha leskel aneñañ eno ken na vreino heb urzh da zen ebed da lemel aneñañ, 'nes difiañ ar roue hag e Justiss...»(1).

Tri dewezh kent, gwir eo, d'an 12 a vis Here 1675, oa bet graet ur proses da gorf ar Balp, marw abaoe an 3 a vis Gwengolo ! Disinteret e gorf, ha distlejed beked nor vras Ti Meur, da ziskouez aneñañ d'an dud, ha neusen, advrewet e gorf ha haddiskouezet war ur rod uhel... (2).

Ne oa ket braw difiañ hon aotronez tri c'hant vloaz 'zo ! Setu, me 'gav din, mis Even pe mis Here, n'eo ket re diwezad oll ewid degass soñj eus ar Bonedoù Ruz.

(1). Herwez an dielloù embannet gant Garlan ha Nières, **Les Révoltes Bretonnes de 1675**.

(2). Ablamour da se martese, ema klopenn ar Balp ba' chapel Sant Drezouarn (parres Kergloff).

TOULL BLEW HAG IBILH KIG

Hiziw an deiz, ne glewer komz nemed eus hudurniezh ha dreist-oll, eus ar pornografi er sinema ha gwir eo ez eo tremen diwisk an darn vrassañ eus ar filmoù a c'heller gweled er salioù teñval. Aloubet eo bremañ ar c'hêrioù bihan evel ar re vras. Ur skwer hepken : diskouezet eo bet ar film : «Les Baiseuses» e Sant-Brieg e-pad c'hwec'h mis.

Tud 'zo a lavar ema skiant ar re yaouank a-vremañ lec'h ma vez lakaet ar vi d'ar yar. Aeset da lâred med e gwirionez n'eo ket hepken ar re yaouank a seblant bezañ dedennet gant sort filmoù. Mond a ra tud vras ha zoken tud war an oad da weled anezo ivez.

N'eus forzh penaos n'eo ket aze ema an dalc'h. Red eo en em c'houlenn da gentañ, da biw a brofit ar c'henwerzh-mañ. Ma ! N'eo ket diaes respont. Da gentañ, eveljust, da severien ar filmoù-se, d'ar bankoù a brest arc'hant dezo hag ivez da berc'hennet ar salioù sinema. Da c'houde, e profit d'ar stad, peogwir e vez paeet tailhoù warne, hag a vo paeet muioc'h-mui

en amzer da zont. Bez ez eus eta, ur bern tud a rastellad arc'hant evelse, buan-ha-buan, ha heb kalz a riskl. A-hend-all, e-pad ma vo bernioù tud o vond da weled ar filmoù-se, pe o komz diwar o fenn, ne vint ket o prederiañ nag oh ober politik kennebeud. Peoc'h a vo deus outo ewid brassañ plijadur ar gouarnamant. Bara ha c'hoarioù a c'houlenne gwechall-gozh, ar Romaned war a diskar. Hudurniezh ha c'hoarioù a c'houlenn hiziw paour kaezh tud maget gant tele, Gi Lux ha Belmar ha sanket enne kultur kaoc'h-ki ar gapitalisted. Hag ul lodenn vras eus ar Vretoned a ya, da heul kontammet ha diwriennet ma 'z int abaoe keit amzer, amae ar silañ deze en o diskouarn (ha dizale vo graet e toull o revr) ez eo gwir-bater kement tra a zeu eus Paris.

REUS ATAW E BRO-NAONED

Ne vefe ket awalc'h a blass war «P.V.» ewid kontañ dre ar munud pezh a c'hoarvez e Bro-Naoned hag a ziskouez splann n'eus nemed ar re binwidikañ a ra al lesenn. Daoust hag ez eus kemend a draoù e

departamantoù all hor Bro hag e departamantoù a ra tro hon heni ? Ne gredomp ket. Ne zeu ket an heklevioù beteg ennomp. Amañ ar spered keltieg liammet gand koustiañs e renk a zigass taerder hag ewezh. Ne roimp nemed ur roll eus an darvoudoù diwezhañ :

- 16 paotr eus ar maesioù barnet adarre e Sant-Naser ;

- 9 micherour kondaonet n'eus ket pell, hag a zo nac'het dezo al labour o deus ezhomm ewid o ziegezh ;

- Film Ronan Vautier war an usin Semm (Sotrimet hiriw) hag a zo troc'het dioutañ tammoù ne blijont ket d'ar batroned ;

- Labourerien an usin B.N. aet skuizh da c'hortos ataw ur c'hresk war o c'hopr hag a zo chomet e-barzh nos ha deiz e sell da lakaad ar renerien da blegañ ;

- 500 den yaouank kounaret goude klewet e oa youl Franco kass 5 paotr d'ar marw, a zo aet beteg ti ar c'honsul, o deus torret an dorioù ha drastet toud ar pezh a oa e-barzh ar burevioù.

Piw a gredfe lavared ez eus frankis ? Ya, frankiss a zo med n'eo ket med frankiss an arc'hant ha netra ken.

